

„მორალი“ და „ზნეობა“ საქართველოს
სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის შინაარსში
(საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს
ერთი გადაწყვეტილების ჭრილში)

*„სადაც წინააღმდეგობებს ბოლო არ უჩანს
იქ ვისურვებდი მოგზაურობას;
ერთი მეორეს არ უთმობს – რა სასაცილოა!
შეცდომის უფლებას.“¹*

გოეთე

I. შესავალი

მორალი ადამიანთა ქცევის წესების სისტემაა, რომელიც საზოგადოების კულტურული, რელიგიური თუ ფილოსოფიური მსოფლმხედველობიდან მომდინარეობს და ეფუძნება ღირებულებით წარმოდგენებსა და ტრადიციებს.² მორალის მსგავსად, ზნეობის ნორმებიც დაუწერელი ქცევის წესების სისტემაა, თუმცა, მორალის სუბიექტური ბუნებისაგან განსხვავებით, ზნეობა ობიექტურია და ამ ორი ცნების იდენტური შინაარსის მქონე ტერმინად გამოყენება გამოიწვევს სამართლებრივ წესრიგში არსებულ ღირებულებათა სისტემის აღრევას.

ნაშრომის მიზანია, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების ჭრილში განიხილოს მორალისა და ზნეობის სამართლისთვის რელევანტური ცნებები; ამასთან, დოქტრინასა და სასამა-

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის დოქტორანტი, ადვოკატი.

¹ რადბრუხი გ., სამართლის ფილოსოფია, გ. ჯიმშელაძის თარგმანი, გ. მესხის რედაქტორობით, თბილისი, 2022, 26.

² ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბილისი, 2004, 60, 62.

რთლო პრაქტიკაზე დაყრდნობით განსაზღვროს მათი ობიექტური შინაარსი. ნორმის ტელეოლოგიურ და ობიექტურ განმარტებებზე დაყრდნობით განსაზღვროს ცნებათა ურთიერთმიმართება, მიმოიხილოს სამართლის ფუძემდებლური მორალური პრინციპების მნიშვნელობა და გამიჯნოს ის კონვენციური მორალისაგან.

II. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლით განსაზღვრული ტერმინების – „მორალისა“ და „ზნეობის“ ობიექტური მნიშვნელობა

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის თანახმად, გარიგება, რომელიც ეწინააღმდეგება კანონს, საჯარო წესრიგს ან ზნეობის ნორმებს ბათილია. აშკარაა, რომ ნორმის ფორმულირება ზოგადია და განმარტებას არ აკეთებს იმის შესახებ, თუ გარიგების მონაწილეთა კონკრეტულად რა ქმედება მიიჩნევა ამორალურად ან ზნეობის საწინააღმდეგოდ. კანონმდებლის მიერ ნორმით განსაზღვრული შინაარსი ბუნდოვანია და განუსაზღვრელი.³ საკონსტიტუციო მართლმსაჯულებაში კანონის უზენაესობის მისაღწევად, ნორმის განსაზღვრულობის პრინციპის დაცვა მნიშვნელოვანია.⁴ ნორმის შინაარსობრივი სიზუსტე განსაზღვრულობის პრინციპის ელემენტია, რომელიც გამოორიცხავს სამართალშემფარდებლის თვითნებობას.⁵ სამართლიანი მართლმსაჯულების მისაღწევად ნორ-

³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 27 დეკემბრის №3/7/679 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს სამაუნყებლო კომპანია „რუსთავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II, 20.

⁴ მამუკაშვილი ნ., ნორმის განსაზღვრულობის პრინციპის სამართლებრივი ასპექტები, ჟურნ. „სამართლის მეთოდები“, N3, 2019, 63, იხ., Opinion No. 648/2011, CDL-AD (2012) 014 on Legal Certainty and the Independence of the Judiciary in Bosnia and Herzegovina, Adopted by the Venice Commission at its 91 st Plenary Session, Venice, 15-16 June 2012.

⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 27 დეკემბრის №3/7/679 განჩინება საქმეზე „შპს სამაუნყებლო კომპანია „რუსთავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II, 29.

მის შინაარსობრივი სიზუსტის დაცვა მნიშვნელოვანი წინაპირობაა. სწორედ ამ მიზეზით, შემოწმდა ნორმის კონსტიტუციურობა, საქართველოს კონსტიტუციის მე-16 და 21-ე მუხლებთან მიმართებით.⁶

სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის კონსტიტუციურობის საკითხის განხილვისას საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილებაში ამომწურავად არ შეაფასა ნორმის შესაბამისობა საქართველოს კონსტიტუციასთან.⁷ საერთო სასამართლოების მიერ „მორალისა“ და „ზნეობის“ ნორმატიული შინაარსი ჩამოყალიბებულია და მიუხედავად პრაქტიკაში დანერგილი ბუნდოვანი განმარტებისა, საკონსტიტუციო სასამართლომ სწორედ არსებული შინაარსით იხელმძღვანელა.⁸

მართალია, ნორმას იღებს კანონმდებელი, თუმცა როგორი შინაარსით გამოიყენება იგი, განსაზღვრავს სასამართლო. სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლში მითითებული „ზნეობის“ ნორმატიული შინაარსით გაიგივებულია მორალის ცნებასთან. ამორალური გარიგება განიმარტება ზნეობის ნორმების საწინააღმდეგო გარიგებად.⁹ სასამართლოს შეფასებით, ზნეობის ნორმები მოიაზრებს კეთილსინდისიერებას, სამართლიანობასა და წესიერებას.¹⁰ ამასთან, სასამართლოსეული განმარტებით, გარიგება ეწინააღმდეგება ზნეობის ნორმებს, როდესაც გარიგების მხარეს აყენებს შეუსაბამოდ რთულ

⁶ იქვე.

⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების – ირინე იმერლიშვილის, გიორგი კვერენჩილაძის, მაია კოპალეიშვილის და თამაზ ცაბუტაშვილის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 29 დეკემბრის N3/7/679 გადაწყვეტილებაზე.

⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 27 დეკემბრის N3/7/679 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს სამაუწყებლო კომპანია „რუსთავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II, 75. შეად., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების – ირინე იმერლიშვილის, გიორგი კვერენჩილაძის, მაია კოპალეიშვილის და თამაზ ცაბუტაშვილის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 29 დეკემბრის N3/7/679 გადაწყვეტილებაზე, 77.

⁹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2016 წლის 12 იანვრის გადაწყვეტილება N2ბ/4259-14.

¹⁰ იქვე.

მდგომარეობაში, რითიც სოციალური სამართლიანობის პრინციპს უპირისპირდება.¹¹

ამორალური გარიგებების შესახებ სამოქალაქო კოდექსის ნორმით, ზნეობის საწინააღმდეგო გარიგებები ბათილია. რეალურად, შინაარსი მიუთითებს ზნეობაზე, თუმცა საერთო სასამართლოების პრაქტიკის შესწავლისას დგინდება, რომ გადაწყვეტილებები ძირითადად დაფუძნებულია მორალის ცნებასა და ამორალურობის განმარტებაზე. „ზნეობასა“ და „ამორალურობასთან“ მიმართებით საერთო სასამართლოებმა არაერთხელ განმარტეს ნორმის შინაარსი,¹² მიუხედავად ამისა, სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის სწორი ობიექტური შინაარსი ვერ განისაზღვრა. უზენაესი სასამართლოს დიდმა პალატამ ნორმის განმარტებისას იხელმძღვანელა გერმანიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკისა და გაბატონებული შეხედულებით.¹³ ამასთან, სასამართლომ განმარტა, რომ ამორალურია გარიგება, რომელიც არის კეთილი ზნის საწინააღმდეგო და გარიგების დადებისას ფასს შორის თვალშისაცემი არაპროპორციულობა მიიჩნია ამორალურ გარიგებათა ერთ-ერთი სპეციალურ შემთხვევად.¹⁴

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ, უზენაესი სასამართლოს მსგავსად, „მორალისა“ და „ზნეობის“ ცნებათა მნიშვნელობის განსაზღვრისას, ძირითადად იხელმძღვანელა არა საქართველოში მოქმედი პრაქტიკითა და არსებული ნორმის ობიექტური შინაარსის კონსტიტუციურობის საკითხზე მითითებით, არამედ გერმანიასა და სხვა მაღალი სამართლებრივი კულტურის მქონე ქვეყნებში დამკვიდრებული ნორმათა ანალიზით.¹⁵ გერმა-

¹¹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2013 წლის 6 თებერვლის გადაწყვეტილება N28/4123-12.

¹² იხ., თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2013 წლის 5 თებერვლის გადაწყვეტილება N2/13966-12; თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2013 წლის 6 თებერვლის გადაწყვეტილება N28/4123-12.

¹³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 2 მარტის გადაწყვეტილება Nას-664-635-2016.

¹⁴ იქვე.

¹⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 27 დეკემბრის №3/7/679 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს სამაუწყებლო კომპანია „რუს-

ნულ იურიდიულ ლიტერატურაში არსებული მოსაზრებით, მოქმედი სამართლის დებულება გაკრიტიკებულია, როგორც „ნესიერების“ ზედმეტად სუბიექტური ფორმულირება, რომელიც დაზუსტებას საჭიროებს.¹⁶ მიუხედავად ამისა, ნორმაში ცნებათა სისტემა, საქართველოსაგან განსხვავებით, გაცილებით ზუსტადაა ჩამოყალიბებული. სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 138-ე პარაგრაფის ანალოგია. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §138 განსაზღვრავს „ზნეობის“ საწინააღმდეგო გარიგებებს. მართალია, §138-ის ქართული ანალოგი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლია, თუმცა გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის ნორმის სათაურიცა და შინაარსიც, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსისაგან განსხვავებით, ბათილად მიიჩნევს „ზნეობის საწინააღმდეგო“ (Sittenwidrig)¹⁷ და „კეთილი ზნის“ (gute Sitte)¹⁸ საწინააღმდეგო გარიგებას. მიიჩნევა, რომ გერმანულ კანონმდებლობაში ჩამოყალიბებულ ტერმინებს („ზნეობის საწინააღმდეგოსა“ და „კეთილ ზნეს“) შორისაც კი არსებითი სხვაობაა და აღნიშნულთან დაკავშირებით მათი „ზნეობით“ შეცვლის წინადადებაც კი განიხილებოდა.¹⁹ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 138-ე პარაგრაფის ანალოგი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის თანახმად, „ამორალური“ გარიგება ბათილია, ხოლო ნორმატიული შინაარსით ბათილია „ზნეობის“ საწინააღმდეგო გარიგება.²⁰ მსგავსი

თავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II, 61-63.

¹⁶ კერესელიძე დ., კერძო სამართლის სისტემის უზოგადესი ცნებები, თბილისი, 2009, 280.

¹⁷ Bürgerliches Gesetzbuch, §138.

¹⁸ იქვე.

¹⁹ კერესელიძე დ., კერძო სამართლის სისტემის უზოგადესი ცნებები, თბილისი, 2009, 279, იხ. ციტირება: Protokolle der Kommission für die zweite Lesung des Entwurfs des Bürgerlichen Gesetzbuchs, Achilles/Gebhard/Spahn (Bearb.), Bd. 1, 1897, 258; Mugdan (Hrsg.) Die gesamten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich, Bd. 1, 1899, 725; Sead. Aseve Flume, AT II, 1975, §18 (1), 365.

²⁰ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2016 წლის 12 იანვრის გადაწყვეტილება N23/4259-14.

ფორმულირებით ნორმის გერმანულ მაგალითზე ჩამოყალიბება კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმ ფაქტს, რომ „ქართული სამართალი კონტინენტური ევროპის სამართლის ოჯახის ნაწილია, თუმცა ბევრი უცნაური და ამ სამართლებრივი სისტემისათვის საკმაოდ უცხო მინარევით“²¹.

ქართული სასამართლო პრაქტიკისაგან განსხვავებით, გერმანიის სასამართლო პრაქტიკა ზნეობის ნორმების დარღვევად მიიჩნევს „ზოგადი სამართლიანი და მართებული წარმოდგენების სტანდარტს“²². გარდა ამისა, სასამართლო პრაქტიკა ერთმანეთისაგან განასხვავებს ზნეობრივი ნორმების დარღვევის სუბიექტურ და ობიექტურ მხარეს.²³ შესაბამისად, სანქცია გათვალისწინებულია არა შეხედულებებისათვის, არამედ არასათანადო სამართლებრივი შედეგების აღსაკვეთად.²⁴ სასამართლო ადგენს, რომ რომ უზნეო გარემოებების ცოდნა განსხვავდება ზნეობრივი ნორმების დარღვევის გაცნობიერებისაგან.²⁵

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის მსგავსად, კალიფორნიის შტატის სამოქალაქო კოდექსის 1667-ე მუხლის შინაარსი განმარტავს სასამართლოს მიერ ხელშეკრულების უკანონოდ მიჩნევის შემთხვევებს. ნორმის მესამე პუნქტში განმარტებულია ტერმინი „სხვაგვარად ეწინააღმდეგება კარგ მორალს“.²⁶ დებულების ნორმატიული შინაარსის დასადგენად მნიშვნელოვანია მსჯელობა არა უშუალოდ „კარგ მორალზე“, როგორც ამას საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს,²⁷ არამედ ნორმის ტექსტში მითითებულ სიტყვა-

²¹ გეგენავა დ., ქართული კონსტიტუციონალიზმი: სამართალზე, პოლიტიკასა და სხვა დემონებზე, წიგნში: თანამედროვე საკონსტიტუციო სამართალი, წიგნი II, გ. კვერენჩილაძისა და დ. გეგენავას რედაქტორობით, თბილისი, 2022, 130.

²² კროპჰოლერი ი., გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, თ. დარჯანიას და ზ. ჭეჭელაშვილის თარგმანი, ე. ჩაჩანიძის, თ. დარჯანიას და ლ. თოთლაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2014, 63.

²³ იქვე.

²⁴ იქვე, 64.

²⁵ BGH, 19.06.1980, ZR, 32.

²⁶ California Civil Code, Art. 1667.

²⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 27 დეკემბ-

ზე – „სხვაგვარად“, რაც გულისხმობს იმას, რომ „კარგი მორალი“ დაკავშირებულია ნორმის პირველი და მეორე პუნქტებით განსაზღვრულ პრინციპებთან.²⁸ აქვე, აუცილებელია იმის თქმა, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის ნორმატიული შინაარსის დასადგენად სხვა ქვეყნების კოდიფიცირებული სამართლისა და სასამართლო პრაქტიკის მოშველიება არარელევანტურია, არ განსაზღვრავს მის შინაარსს და არც მიესადაგება, ვინაიდან თუნდაც ისეთი ზოგადი ცნებების კოდიფიცირება, როგორიც არის „მორალი“ და „ზნეობა“ სხვა ქვეყნების სასამართლო პრაქტიკით განსაზღვრული შინაარსით, შეუძლებელია სრულად ერგებოდეს საკითხს და გამოსადეგი იყოს ქართული სინამდვილისთვის.

სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის კონსტიტუციურობასთან დაკავშირებით მსჯელობისას საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა, რომ ნორმა ზოგადი ხასიათისაა და მისი მთავარი მიზანია პრინციპების დონეზე მოანესრიგოს სამართლის მნიშვნელოვანი საკითხი.²⁹ სასამართლოების მიერ ჩამოყალიბებული ნორმის ობიექტური შინაარსის შესწავლისას აშკარაა, რომ მორალი და ზნეობა დამოუკიდებელ ცნებებად არ განიხილება. გარდა ამისა, მორალი განმარტებულია, როგორც კონვენციური მორალი,³⁰ რომელიც არ შეიძლება სამართლის ფუძემდებლურ პრინციპად ჩაითვალოს.

რის №3/7/679 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს სამაუნყებლო კომპანია „რუსთავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II, 62; შეად., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ნევრების - ირინე იმერლიშვილის, გიორგი კვერენჩილაძის, მაია კოპალეიშვილის და თამაზ ცაბუტაშვილის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 29 დეკემბრის №3/7/679 გადაწყვეტილებაზე, II, 36.

²⁸ იქვე, 37.

²⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 27 დეკემბრის №3/7/679 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს სამაუნყებლო კომპანია „რუსთავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II, 48.

³⁰ „ენინააღმდეგება საზოგადოებაში დადგენილ, გაბატონებულ, საზოგადოების ნევრისთვის შესისხლბორცებულ წესებს“, თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2015 წლის 3 ნოემბრის გადაწყვეტილება N2/15651-15.

III. მორალი, როგორც ფუნდამენტური ნორმა

მართლწესრიგი არ შეიძლება იყოს სრულყოფილი.³¹ კანონის ტექსტი კი ძირითადად ზოგადია და განმარტებებს მოითხოვს.³² სწორედ ამ მიზეზით, სამართალში არსებული სიცარიელების შესავსებად, სასამართლო ხელმძღვანელობს სამართლის მორალური ფუძემდებლური პრინციპებით.³³ იმისათვის, რომ სწორად შეფასდეს სამართლის ფუძემდებლური მორალური პრინციპების მნიშვნელობა და როლი სასამართლოს მიერ გადანეწყვილების მიღებისას, აუცილებელია განიმარტოს მორალის, როგორც ღირებულების, მნიშვნელობა.

სამართალი შეიძლება შეფასდეს, როგორც ყველა კანონიერი ნორმის ერთობლიობა, ხოლო მორალი – „როგორც სამართლიანობის ყველა ნორმის მთლიანობა“. ³⁴ მორალი, სამართლის მსგავსად, ჯერარსული წესრიგია.³⁵ შესაბამისად, ის არის იმპერატივი, ანუ წესი, რომელიც ქცევის ობიექტურ იძულებას გამოხატავს, რაც იმას გულისხმობს, რომ როდესაც გონება ნებას მთლიანად განსაზღვრავს, მაშინ მოქმედება აუცილებლად ამ წესის შესაბამისი იქნება.³⁶ სქოლასტიკური გაგებით, სამართალი მორალური წესრიგის შემადგენელი ნაწილია და სწორედ მას ემსახურება.³⁷ თუ საჭიროა ორი ღირებულებითი ცნების შედარება, შესაძლებელია მხოლოდ სამართლისა და მორალის ან სამართლიანობისა და ზნეობის შედარება, ვინაიდან, როგორც სამართლიანობა სამართალში, ისევე ღირებუ-

³¹ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბილისი, 2004, 132.

³² იქვე.

³³ უექსი რ., სამართლის ფილოსოფია, ძალიან მოკლე შესავალი, მ. ბაბუხაძის თარგმანი, ი. ბაჩიაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2012, 58.

³⁴ Linder J. F., Zum Verhältnis von Recht und Moral: Grundfragen der Rechtsphilosophie, Juristische Ausbildung, N1, 2016, 11.

³⁵ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბილისი, 2004, 58, 60.

³⁶ კანტი ი., პრაქტიკული გონების კრიტიკა, ლ. რამიშვილის თარგმანი, თბილისი, 2016, 67.

³⁷ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბილისი, 2004, 61.

ლია ზნეობრიობის იდეა მორალში.³⁸ ზნეობის ნორმები ცალკე კოდიფიცირებული არაა.³⁹ შესაბამისად, რთულია იმის დადგენა, თუ რა არის ზნეობა და როგორი მნიშვნელობა აქვს მას სამართალში.⁴⁰ „სამართალი კულტურის ცნებაა, ხოლო ზნეობა – ფასეულობითი“⁴¹. ზნეობისაგან განსხვავებით, მორალი მიიჩნევა „შინაგან ვალდებულებად“.⁴² სწორედ ამიტომ სამართალთან მორალის შედარება გარეგანი და შინაგანი მხარეების ურთიერთშეპირისპირებას ჰგავს.⁴³ როგორც კანტი განმარტავს, „მორალი ითხოვს „მორალურობას“, სამართალი კი მხოლოდ „ლეგალურობას“.“⁴⁴

სამართლის მორალური ფუძემდებლური პრინციპების განმრატებისას მნიშვნელოვანია, სამართალი არ განიხილებოდეს, როგორც მხოლოდ დანერგილი წესების ერთობლიობა.⁴⁵ სამართლის ფუძემდებელი სწორედ მორალური პრინციპებია, რომელზე დაყრდნობითაც მოსამართლემ უნდა მიიღოს ყველაზე „სწორი“ გადაწყვეტილება.⁴⁶ სწორედ ამიტომ სამართალი და მორალი მჭიდრო კავშირშია ერთმანეთთან.⁴⁷

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-5 მუხლის მე-2 ნაწილით დადგენილია სამართლის ანალოგია, რომლის თანახმად, ურთიერთობა სუბიექტებს შორის შესაძლოა მოწესრიგდეს სამართლის ზოგადი პრინციპების საფუძველზე, სამართლიანობის, კე-

³⁸ რადბრუხი გ., სამართლის ფილოსოფია, გ. ჯიმშელაძის თარგმანი, გ. მესხის რედაქტორობით, თბილისი, 2022, 53.

³⁹ სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2017, 321.

⁴⁰ იქვე.

⁴¹ რადბრუხი გ., სამართლის ფილოსოფია, გ. ჯიმშელაძის თარგმანი, გ. მესხის რედაქტორობით, თბილისი, 2022, 53.

⁴² ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბილისი, 2004, 60

⁴³ რადბრუხი გ., სამართლის ფილოსოფია, გ. ჯიმშელაძის თარგმანი, გ. მესხის რედაქტორობით, თბილისი, 2022, 57.

⁴⁴ იქვე.

⁴⁵ უექსი რ., სამართლის ფილოსოფია, ძალიან მოკლე შესავალი, მ. ბაბუხაძის თარგმანი, ი. ბაჩიაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2012, 63.

⁴⁶ იქვე, 63-64.

⁴⁷ იქვე, 64.

თილსინდისიერებისა და ზნეობის მოთხოვნების შესაბამისად. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის კონსტიტუციურობის საკითხზე მსჯელობისას განმარტა, რომ სამოქალაქო სამართალში ზოგადი ნორმების არსებობა განაპირობებს ფუძემდებლური პრინციპების ჩამოყალიბებას.⁴⁸ მიუხედავად ამისა, სასამართლომ იმსჯელა, რომ ზოგადი ნორმების სიმცირე კანონისა და სამართლის ანალოგიის გამოყენების სიხშირეს გაზრდის, რითაც სამართლებრივი განსაზღვრულობის ხარისხი შემცირდება.⁴⁹ რა თქმა უნდა, ასეთი მსჯელობა ეწინააღმდეგება საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის, როგორც ზოგადი ნორმის, მნიშვნელობას.

სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის განუსაზღვრელი ბუნება სამართალშემფარდებელს ანიჭებს გაუმართლებლად ფართო დისკრეციას, რაც სასამართლოს მიერ ზნეობის საკითხის შეფასებისას შეცდომისა და თვითნებობის საფრთხეს ქმნის.⁵⁰ გარდა ამისა, საერთო სასამართლოების მიერ დამკვიდრებული პრაქტიკა არ არის ერთგვაროვანი და არც რაიმე სახის კრიტერიუმებია განსაზღვრული, რითაც გადაწყვეტილების მიღებისას იხელმძღვანელებს სასამართლო.⁵¹ სამართლის ნორმის ობიექტური განმარტებით დგინდება, რომ მორალის, როგორც სამართლის ფუძემდებლური პრინციპის, მნიშვნელობა, როგორადაც მას საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, არასწორადაა განმარტებული და გაიგივებულია კონვენციურ მორალთან, რაც ეწინააღმდეგება სამართლის უმნიშვნელოვანეს ღირებულებას – სამართლიანობას.

⁴⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 27 დეკემბრის №3/7/679 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს სამაუწყებლო კომპანია „რუსთავე 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II, 48.

⁴⁹ იქვე, 50.

⁵⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების – ირინე იმერლიშვილის, გიორგი კვერენჩილაძის, მაია კოპალეიშვილის და თამაზ ცაბუტაშვილის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 29 დეკემბრის N3/7/679 გადაწყვეტილებაზე, II, 52.

⁵¹ იქვე, II, 4.

მორალის შესახებ მსჯელობისას სასამართლო მიუთითებს, რომ სამართლებრივ სახელმწიფოში მართლწერსიგის არსებობა კანონთან ერთად უზრუნველყოფილია მორალური ქცევის წესებით.⁵² ამასთან, კერძო ავტონომიის პრინციპის მიუხედავად, გარიგება, რომელიც საზოგადოებაში დამკვიდრებულ „საყოველთაოდ მიღებულ ქცევის სტანდარტს“ ეწინააღმდეგება, მიიჩნევა ამორალურ გარიგებად.⁵³ საერთო სასამართლოების განმარტებით, სამართალური თვითობაში გარიგების მონაწილე მხარეები კისრულობენ ვალდებულებას თავიანთი უფლება-მოვალეობანი განახორციელონ კეთილსინდისიერების პრინციპის დაცვით, რაც დაკავშირებულია მორალურ სტანდარტებთან.⁵⁴ სასამართლოს მიერ მორალის ცნება ძირითადად განიმარტება კონვენციური მორალის ქრილში. უნდა აღინიშნოს, რომ გარიგების ნაწილში „ამორალურობის“ დასადგენად საჭიროა სწორედ სუბიექტთა მოქმედების მისადაგება ფუნდამენტურ ღირებულებებსა და პრინციპებთან.⁵⁵ „ამორალურობის“ განმარტებისას კონვენციური მორალის გამოყენების შემთხვევაში სასამართლო ობიექტური შეფასების გაკეთების შესაძლებლობას მოკლებული იქნება.⁵⁶ მორალის, როგორც ფუძემდებლური პრინციპის, საზომი მხოლოდ მოქმედი სამართლია და არა ცალკეული პირთა ჯგუფი ან უშუალოდ გადაწყვეტილების მიმღები სასამართლო.

„ზნეობის“ კოდიფიცირებული ზოგადი ნორმები ფართო შინაარსისაა, რაც საშიშროებას ქმნის, კანონის განმარტების უფლებამოსილების განხორციელებისას სამართალშემფარდებელმა იმოქმედოს საზოგადოებაში არსებული კონვენციური მორალური წესებისა და პრინციპების გავლენით.⁵⁷ იურიდიულ დოქტრინაში

⁵² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 01 მარტის განჩინება Nას-15-15-2016.

⁵³ იქვე.

⁵⁴ იქვე.

⁵⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების – ირინე იმერლიშვილის, გიორგი კვერენჩილაძის, მაია კოპალეიშვილის და თამაზ ცაბუტაშვილის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 29 დეკემბრის N3/7/679 გადაწყვეტილებაზე, II, 48.

⁵⁶ იქვე.

⁵⁷ იქვე, II, 39, 40.

არსებობს მოსაზრება, რომ მორალური ნორმები არაკოდифიცირებულია, თუმცა მოსამართლე, როგორც საზოგადოების წევრი, კარგად იცნობს საზოგადოების მორალურ მოთხოვნებსა და ფასეულობებს, შესაბამისად, კონკრეტული შემთხვევების გადაწყვეტისას იშველიებს არა მხოლოდ საზოგადოებაში დამკვიდრებული მორალის ნორმებს, არამედ „ამა თუ იმ სოციალური წრისათვის მნიშვნელოვან ზნეობრივ წესებს“.⁵⁸ თუ ნორმის ობიექტური განმარტება კანონმდებლის ამგვარ ნებაზე მიუთითებს, მაშინ „ზნეობა“ განიმარტება არა მხოლოდ კონვენციური მორალის მნიშვნელობით, არამედ კანონის განმარტებისას სასამართლოს ავალდებულებს კიდევ, საქმეთა განხილვისას იხელმძღვანელოს კონვენციური მორალური წესებით,⁵⁹ რაც ფაქტობრივად გამორიცხავს სამართლის მორალური ფუძემდებლური პრინციპების სწორ ჩამოყალიბებას.

დუორკინის თანახმად, სამართალი შედგება წესებისაგან,⁶⁰ მიიჩიევ განმარტებით, „მოსამართლე არ უნდა მოქმედებდეს კონვენციონალისტთა მოთხოვნებისამებრ, არ უნდა გამოხატავდეს საკუთარ მორალს“.⁶¹ ამ იდეის საპირისპიროდ, თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიერ ამორალური ქმედება განიმარტა, როგორც ქმედება, რომელიც „ენინაღმდეგება საზოგადოებაში დადგენილ, გაბატონებულ, საზოგადოების წევრისთვის შესისხლხორცებულ წესებს“.⁶²

⁵⁸ ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2011, 355. ანალოგიური მსჯელობა ჩამოაყალიბა საკონსტიტუციო სასამართლოში საქმის არსებითი განხილვისას საქართველოს პარლამენტის წარმომადგენელმა. იხ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების – ირინე იმერლიშვილის, გიორგი კვერენჩილაძის, მაია კოპალეიშვილის და თამაზ ცაბუტაშვილის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 29 დეკემბრის N3/7/679 გადაწყვეტილებაზე, II, 41.

⁵⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების – ირინე იმერლიშვილის, გიორგი კვერენჩილაძის, მაია კოპალეიშვილის და თამაზ ცაბუტაშვილის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 29 დეკემბრის N3/7/679 გადაწყვეტილებაზე.

⁶⁰ უექსი რ., სამართლის ფილოსოფია, ძალიან მოკლე შესავალი, მ. ბაბუხაძიას თარგმანი, ი. ბაჩიაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2012, 64, 65.

⁶¹ იქვე, 63.

⁶² თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2015 წლის 3 ნოემბრის გადაწყვეტი-

საკონსტიტუციო სასამართლოს შეფასებით, სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის მიზანია, ფუძემდებლური პრინციპების ჩამოყალიბება.

კანონმდებლის მიერ ნორმის დადგენილი შინაარსითა და ამასთან ერთად, სასამართლოების მიერ მინიჭებული ობიექტური მნიშვნელობით, ვერ განისაზღვრება ნორმის პრაქტიკაში გამოყენების სტანდარტი, რაც შესაბამისად, ზრდის შერჩევითი მართლმსაჯულების განხორციელების რისკს.⁶³ ამასთან, ნორმის განჭვრეტადობის თვალსაზრისით, სამართლის ფუძემდებლური პრინციპების ჩამოყალიბების კუთხით, იგი ვერ შეძლებს ღირებული მიზნის მიღწევას.

IV. დასკვნა

„თუ ჩვენ იმ წესით ვართ შეზღუდული, რომელიც არაკეთილგონივრულ ხელშეკრულებას ბათილად ცნობს, ან ძალზე უმართლო ხელშეკრულებებს არამავალდებულებად, გაცილებით მეტი მსჯელობა გეჭირდება, ვიდრე ისეთ შემთხვევაში, როცა მსგავსი ტერმინები ამოღებულია.“⁶⁴ სამართლის ფუძემდებლური პრინციპი არის ის ფუძემდებლური პრინციპი, რომელიც სასამართლოს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საკითხის სწორად გადასაწყვეტად „დაეხმარება“.

აუცილებელია სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის ობიექტური შინაარსის შეცვლა და „მორალისა“ და ზნეობის“ ნორმატიული გამიჯვნა. სამართლის მიზნებისათვის მნიშვნელოვანი და ამავე დროს, აუცილებელია, სასამართლომ სწორად განსაზღვროს ძირითადი სტანდარტი, ერთმანეთისაგან გამიჯნოს მორალისა და ზნეობის ცნებათა მნიშვნელობა და ამგვარად უზრუნველყოს ნორმის სამართლიანი შინაარსის დამკვიდრება პრაქტიკაში.

ლება N2/15651-15, იხ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების – ირინე იმერლიშვილის, გიორგი კვერენჩილაძის, მაია კობალეიშვილის და თამაზ ცაბუტაშვილის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 29 დეკემბრის N3/7/679 გადაწყვეტილებაზე, II, 49.

⁶³ იქვე, 115.

⁶⁴ დვორკინი რ.მ., წარმოადგენს თუ არა სამართალი წესების სისტემას, წიგნში: სამართლის ფილოსოფია, რ.მ. დვორკინის რედაქტორობით, თბილისი, 2010, 49.